

УДК 378:373.3

ЗМІСТОВО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Новик І.М., к. пед. н.,
викладач кафедри педагогіки та психології
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті здійснено психолого-педагогічний аналіз поняття «діагностичний супровід»; розкрито етапи, зміст, форми та методи педагогічної діагностики, які є складовою частиною діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи.

Ключові слова: педагогічна діагностика, діагностичний супровід, професійна діяльність.

В статті проведено психолого-педагогічний аналіз поняття «диагностическое сопровождение»; раскрыты этапы, содержание, формы и методы педагогической диагностики, которые являются составляющей диагностического сопровождения профессиональной деятельности учителя начальной школы.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, диагностическое сопровождение, профессиональная деятельность.

Novyk I.M. INFORMATIVE-TECHNOLOGICAL PROVIDING DIAGNOSTIC SUPPORT OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER AS A FACTOR OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION

The article is devoted to psychological and pedagogical analysis of the concept “diagnostic support”; the stages, content, forms and methods of pedagogical diagnostics, which are a part of the diagnostic support of professional activity of a primary school teacher, have been shown.

Key words: pedagogical diagnostics, diagnostic support, and professional activities

Постановка проблеми. Реформи, що відбуваються в освіті, значною мірою впливають й на навчально-виховний процес у загальноосвітній школі, але, як і раніше, головною рушійною силою залишається вчитель, який знаходиться в центрі шкільного життя. Підвищується роль учителя, і зростають вимоги до його професійних якостей. Нині вчитель поставлений в такі умови, коли оволодіння дослідницькими навичками є обов'язковою умовою його формування як педагогічного суб'єкта згідно з новою парадигмою і методологією освіти. Лише маючи такого педагога, можна говорити про якісну освіту, оскільки якість освіти – це показник розвитку суспільства, національної культури та національної самосвідомості.

У той самий час, в умовах гуманізації шкільної освіти звернення до внутрішнього світу дитини, сфери її інтересів і потреб набуває особливого значення. Для того щоб навчання і виховання сприяло максимальному розкриттю творчого потенціалу учня, розвитку його здібностей і схильностей, варто максимально враховувати його індивідуальні та вікові особливості. Необхідно передумовою їх ефективного обліку (індивідуальних і вікових особливостей) є застосування діагностичного супроводу у професійній діяльності вчителя початкової школи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню специфіки діагностичної діяльності в навчанні присвячено чимало наукових розвідок, а саме: діагностичний компонент педагогічної діяльності розкрито в науковому доробку Б. Бітінаса, Ю. Гільбуха, В. Зверева, Л. Катаєвої, Т. Полякової, О. Савченко, Я. Турбовської тощо; особливості застосування педагогічної діагностики в школі розкриваються в працях О. Кочетова, М. Шиловой; педагогічне прогнозування в навчально-виховному процесі знаходить відображення в працях Ю. Бабанського, В. Беспалько, В. Виноградова, Б. Гершунського, Е. Костяшкіна, М. Скаткіна. Питання діагностики розвитку молодших школярів у процесі їх навчання подано у дослідженнях Н. Бібік, М. Виноградової, Л. Журової, С. Мартиненко, О. Мельника, І. Підласого.

Як свідчить проведений аналіз наукових джерел, вирішенню проблеми підготовки педагогів до діагностичної діяльності приділяли велику увагу, але, незважаючи на значні здобутки науковців, вважаємо, що виокремлене питання потребує подальшої розробки в аспекті змістово-технологічного забезпечення діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи.

Постановка завдання. З огляду на вищевикладене, вважаємо завданням статті

розкриття змісту, форм і методів педагогічної діагностики, які є складовою частиною діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функції педагогічної діяльності вчителя початкової школи окреслюють як загальне призначення вчителя, так і те особливе соціальне замовлення, що зумовлене специфікою початкової школи і сучасними вимогами до неї. Вчитель є викладачем, вихователем, організатором діяльності дітей, активним учасником спілкування з учнями, їх батьками та колегами, дослідником педагогічного процесу, консультантом, просвітителем та громадським діячем водночас. Він постійно підвищує рівень свого професіоналізму і педагогічної майстерності, веде творчий пошук нового.

З огляду на суспільні потреби, професійна діяльність учителя початкової школи полягає не лише в передачі знань, формуванні умінь і навичок, вона має ґрунтуватися на засадах педагогічної діагностики, яка дає змогу досконало вивчати особистість учня, забезпечувати оптимальні умови для навчання і виховання, враховувати індивідуальні потреби, турботу про психічне та фізичне здоров'я вихованців. Одним із головних завдань учителя початкової школи є здійснення діагностичного супроводу в професійній діяльності.

У довідковій літературі «супроводжувати» означає «йти, їхати разом з ким-небудь як супутник або поводити». Тобто, супровід дитини на її життєвому шляху – це рух разом із нею, поруч із нею, а іноді трохи попереду, якщо треба щось підказати, пояснити. Дорослий має завжди уважно при-

дивлятися, прислухатися до дитини, до її бажань, потреб, він має вміти фіксувати її досягнення і труднощі, коли вони виникають, допомогти порадами тощо. Варто зауважити, що термін «супровід» здебільшого зустрічається в медичній та психологічній науковій літературі, а в педагогічній його майже не використовують.

Супровід у медицині трактується як «комплекс медичних послуг, що забезпечує створення сприятливих умов, спрямованих на поліпшення і підтримку здоров'я суб'єкта протягом усього процесу лікування» [6, с. 74].

У психології супровід розуміють як цілісний процес вивчення, формування, розвитку та корекції становлення особистості; систему професійної діяльності педагога-психолога, яка спрямована на створення психологічних умов для успішного психологічного розвитку особистості та систематичній психологічній допомозі дітям та дорослим [1; 5].

Науковці, які займаються проблемою супроводу в практиці освіти, розглядають супровід переважно з трьох позицій: як процес, як метод і як систему професійної діяльності фахівців. Якщо розкривати зміст поняття «супровід» із точки зору процесу, то супровід являє собою сукупність послідовних дій, що дають учню змогу максимально ефективно розвиватися і навчатися. У разі підходу до супроводу як до методу розуміють спосіб практичного здійснення супроводу, що забезпечує створення умов для прийняття учасниками освітнього простору оптимальних рішень у ситуаціях шкільної взаємодії. Цієї ж думки дотримується й О. Казакова [2]. Під супроводом вона розуміє метод, що забезпечує створення умов для

Таблиця 1

Змістово-технологічне забезпечення діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи під час прийому дітей до першого класу

Прийом дітей до 1 класу	
Зміст діагностування	
Діагностика шкільної зрілості: – розумова готовність – соціально-психологічна готовність – мотиваційна готовність – фізична готовність тощо	Діагностика пізнавальних інтересів (широта, глибина, дієвість, стійкість)
Форми здійснення діагностичної діяльності	
Співбесіда, індивідуальна робота	Бесіда, дидактична гра, індивідуальна робота
Методи діагностування	
Бесіда, тестування, аналіз документів, біографічний метод	Вивчення продуктів діяльності, тестування, анкетування, тести- ситуації, включене спостереження, педагогічні ситуації (природні, штучні), проєктивні методики, програма діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів
Фіксація результатів	
Діагностична карта, корекційна програма, діагностичний висновок	

Таблиця 2

Змістово-технологічне забезпечення діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи під час навчання учнів у 1–4 класах

Діагностичний супровід у 1–4 класах			
Зміст діагностування	Форми здійснення діагностичної діяльності	Методи діагностування	Фіксація результатів
Рівень здатності до навчання та засвоєння навчального матеріалу (мотивація навчання та навчальні інтереси; ставлення до школи; навчальні досягнення (успішність, знання, вміння, навички); активність, старанність)	Урок, індивідуальна робота, «мозковий штурм»	Рейтинг, бесіда, метод незалежних характеристик, педагогічне спостереження, дискусії, диспути, усне та письмове опитування	Діагностична карта, корекційна програма
Діагностика пізнавальних інтересів (широта, глибина, дієвість, стійкість)	Бесіда, дидактична гра, індивідуальна робота	Вивчення продуктів діяльності, тестування, анкетування, тести — ситуації, педагогічне спостереження, педагогічні ситуації (природні, штучні), проєктивні методики, програма діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів	Картка розвитку пізнавальних інтересів учнів, корекційна програма
Рівень вихованості (культура поведінки, етикет, культура спілкування, рівень моральної вихованості, наявність соціально значимих якостей, рівень сформованості різних особистісних якостей тощо)	Співбесіда, індивідуальна робота, виховна година, екскурсія	Створення педагогічних ситуацій, колективна оцінка, <i>встановлення референтності особистості і колективу</i> , ситуації (природні, штучні)	Діагностична карта, корекційна програма
Рівень розвитку психічних процесів (пам'ять, увага, уява, мислення, мовлення тощо)	Індивідуальна робота, бесіда, дидактична гра	Тестування, педагогічне спостереження	Діагностична карта, корекційна програма
Рівень фізичного розвитку	Урок, індивідуальна та групова робота	Тестування, оцінка, експертна оцінка, педагогічне спостереження	Діагностична карта, корекційна програма
Діагностика міжособистісних стосунків у класі (потреба в спілкуванні, товарищівість, характер спілкування (домінування, підпорядкування, лідерство, конформізм, емпатія, конфліктність); спілкування з дорослими, однолітками і молодшими; спілкування з дітьми своєї і протилежної статі)	Колективна діяльність, виховна година, бесіда	Соціометрія, тестування, встановлення референтності особистості і колективу, аналіз взаємодії	Діагностична карта, корекційна програма
Діагностика розвитку здібностей (загальні - здібності до навчання, загальні розумові здібності, здібності до праці; спеціальні – сценічні, музичні, спортивні тощо)	Колективна творча діяльність, гурток, студія, індивідуальна робота	Вивчення продуктів діяльності, природний експеримент, метод незалежних характеристик	Діагностична карта, корекційна програма
Діагностика розвитку самосвідомості (оцінка своїх можливостей і здібностей, ставлення до результатів своєї діяльності, сприйняття оцінок учителя тощо)	Індивідуальна робота, бесіда	Самооцінка, тести – особистісні, тести – ситуації, бесіда, спостереження	Діагностична карта, корекційна програма
Особливості сімейного виховання або вивчення соціальної ситуації розвитку дитини та її оточення (склад сім'ї; професії; вік; коротка характеристика батьків та інших членів сім'ї; взаємини в сім'ї тощо)	Консультація, батьківські збори (групові, індивідуальні), відвідування сімей, бесіда, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі	Анкетування, інтерв'ювання, бесіда, вивчення малюнків дітей «Моя сім'я»	Діагностична карта, банк даних сім'ї

прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різноманітних ситуаціях життєвого вибору, тобто супровід, на її думку, – це допомога суб'єктові в ухваленні рішення у складних ситуаціях життєвого вибору [2]. Водночас під суб'єктом розвитку розуміється як людина, так і система, що розвивається.

З позиції системи професійної діяльності, супровід є об'єднанням фахівців різного профілю, які його здійснюють. Інакше кажучи, супровід є комплексом, системою підтримки природного розвитку дітей і допомагає у вирішенні завдань, які пов'язані з їх навчанням, вихованням та соціалізацією.

Аналіз наукової літератури дає змогу визначити, що в педагогіці супровід варто розглядати як систему професійної діяльності педагога, що спрямована на створення не лише педагогічних, але й психологічних умов для успішного навчання та розвитку дитини. У процесі такого супроводу вчитель створює ситуації вибору (інтелектуальні, етичні, естетичні), що спонукають дитину до знаходження самостійних рішень, допомагають їй зробити правильний крок. Тобто в процесі супроводу виникає об'єднання дій і зусиль учителя та учня, націлених на проходження певного шляху.

Згідно з С. Мартиненко, під поняттям «діагностичний супровід» варто розуміти сукупність етапів діагностичної діяльності, змісту, форм, методів, результатів і термінів проведення вчителями початкової школи педагогічного діагностування [3]. Тому однією з пріоритетних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу є формування в них мотивації та стимулювання до його здійснення [4].

Можемо стверджувати, що в процесі професійної діяльності вчитель початкової школи застосовує деякі методи та форми педагогічної діагностики (проведення бесід, інтерв'ю, спостережень, тестування, анкетування), однак, як доводить аналіз теорії та практики, не всі педагоги зосереджують свою увагу на вивченні дітей, прогнозуванні та проектуванні навчально-виховного процесу на основі отриманих результатів під час діагностування тощо. З огляду на це, виникає потреба в розробці цілеспрямованої систематичної схеми діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи.

Доцільно зазначити, що застосування вчителем педагогічної діагностики перед-

бачає чітке визначення цілей та очікуваних результатів. Займаючись педагогічною діагностикою, вчитель, зокрема початкової школи, повинен ставити собі наступні запитання: «Що я хочу отримати в результаті діагностики, як я буду працювати з отриманим матеріалом, яким чином можна поліпшити навчально-виховне середовище, якщо така діагностика буде проведена?»

Відповідно до основних компонентів діагностичного супроводу, які подає С. Мартиненко, розкриємо змістово-технологічне забезпечення діагностичного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи (таблиця 1).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, подане змістово-технологічне забезпечення діагностичного супроводу допоможе кожному вчителю початкової школи вивчити глибше своїх учнів, з'ясувати індивідуально-психологічні особливості кожної дитини й усвідомити, що вивчати дитину необхідно не епізодично, а системно та постійно, починаючи з прийому і до закінчення навчання в початковій школі. Враховуючи зміни, які відбуваються в початковій школі, вважаємо, що подальшого дослідження потребує з'ясування особливостей змістового забезпечення діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 3–6.
2. Казакова Е.И. Толерантность – путь к развитию / Е.И. Казакова. – СПб: Ютас, 2007. – С. 24–36.
3. Мартиненко С.М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навчально-методичний посібник / С.М. Мартиненко. – К.: Сім кольорів, 2012. – 262 с.
4. Новик І.М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І.М. Новик ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 318 с.
5. Психолого-педагогическое сопровождение учебно-воспитательного процесса : сбор. научно-методических статей / [отв. ред. С.Г. Григорьева, З.М. Беляева]. – Чебоксары : Чуваш. гос. пед. ун-т, 2009. – 315 с.
6. Шилова Е.В. Психолого-педагогическое и медико-социальное сопровождение ребенка необходимое условие полноценного развития и социальных гарантий в области образования / Е.В. Шилова. – М. : СПб., 1999. – 148 с.